

Stik med jeziki

Orešnik/Hock, 16. poglavje, Trask, 11. poglavje

1. Jeziki povezovalniki in jeziki vmesniki

Lajšanje sporazumevanja med različicami; že uveljavljeni knjižni jeziki.

1.1. Jeziki povezovalniki

Razlogi za nadpodročno rabo nekega jezika:

- a. Nadmoč jezika zaradi osvajanj; latinščina v rimskem cesarstvu, jeziki kolonizatorjev (angleščina, francoščina, španščina);
- b. Politična, kulturna in tehnološka/trgovska nadmoč: angleščina danes, francoščina (celinska Evropa, 18. stol.);
- c. kulturna prednost: grščina v rimskem cesarstvu;
- d. ločenost področnega jezika od jezikovnih skupin, katerih nadmoč bi druge jezikovne skupine občutile kot grožnjo;

Primer (d): sanskrt v Indiji; v prvih stoletjih našega štetja različki:

- vedski sanskrt (pri glasnjem podajanju besedil, pri obredih)
- posvetni sanskrt (govorni in pisni knjižni jezik, v znanosti, književnosti, upravi)
- različni prakrti, ki so kakor sanskrt postali knjižni jeziki v nekaterih zvrsteh posvetne književnosti, svetih besedilih mlajših verstev
- domorodski knjižni jeziki, npr. dravidski jeziki na J Indije
- številna področna ali krajevna narečja

Edini, ki ni bil grožnja drugim, je bil posvetni sanskrt.

- e. vpliv jezikovnega domoljubja (bivše kolonije).

Nadpodročni jeziki opravljajo vlogo državnega ali pomožnega jezika, skupni izraz je jezik povezovalnik (*link language*).

1.2. Jezik vmesnik

Jeziki povezovalniki se spreminjačo; npr. indijska angleščina se že razlikuje od britanske.

Najlažje se spreminjačo slovarske enote:

(1a)	saree	
	tahsil	(an administrative unit)
	lathi	'a long bamboo stick used by Indian police for crowd control'
	twice-born	(calque of Skt. <i>dvi-jā-</i> 'twice-born; member of the three upper varṇas or "castes"')
b)	khaki	
	yoga	
c)	key bunch	bunch of keys
	God-love	love of God/God's love

Spreminja se tudi oblikoslovje in oblikoglasje: odpadejo členi, predelava sedanjika.

(2) [aī ēm gōiŋ tū da (i)stēšan]

(2') [aī ēm gōiŋ tū (i)stēšan]

(2'') [aī ēm jaṣṭ naū gōiŋ tū (i)stēšan]

(3)	British English	Indian English
a)	I know this	I am knowing this
b)	I go to school	I am going to school
c)	I am going home	I am just now going home

(4) mē (i)skūl jā — tā hū
'I 'school' 'go' pple. AUX
'I go to school'

(5) mē ghar jā rahā hū
'I 'home' 'go' AUX AUX
'I am going home'

Spremembe v glasoslovju: interferenca hindija in drugih južnoazijskih jezikov

Hock: učenec mora oblikovati slovničko, ki pokriva tuji jezik. Vsebina te slovnice pa je odvisna od učenčeve materinščine in od njegovih domnev o naravi tujega jezika. Nastane

jezik vmesnik (*interlanguage*), kjer lahko najdemo zgradbe, ki jih ni niti v materinščini niti v tujem jeziku.

1. 3. Menjavanje koda in mešanje kodov

Neprestano menjavanje jezika pri dvojezičnih osebah, tako da so deli stavka v enem jeziku, deli pa v drugem = menjavanje koda (*code switching*)

(a) kahtē hē ki ājkal bahut lōgō kō yah
'saying' 'are' 'that' 'nowadays' 'many' 'people' 'to' 'that'
nahī pasand hē ki rāj nārāin pāgal kē samān
'not' 'pleasing' 'is' 'that' 'Raj Narain' 'fool' 'like'
ēkt̄ kar rahā hē
'act' AUX 'is'
'They say that many people don't like it that Raj Narain is
acting like a fool'

- b) kahtē hē ki ājkal bahut lōgō kō yah nahī pasand hē ki *rāj*
nārāin ēk̄ts *lāik a fūl*
- c) kahtē hē ki *nāvadēz* *mēnī pīpal dōnt lāik iṭ* ki rāj nārāin pāgal
kē samān ēkt̄ kar rahā hē
- d) kahtē hē ki ājkal *mēnī pīpal dōnt lāik iṭ dēt*/ki *rāj nārāin ēk̄ts*
lāik a fūl
- e) kahtē hē ki ājkal bahut lōgō kō yah nahī pasand hē ki *rāj*
nārāin ēk̄ts pāgal kē samān
- f) kahtē hē ki ājkal bahut *pīpal dōnt lāik iṭ* ...

Primer: *Spanglish*

Odlomek iz *Don Kihota*

In un placete de La Mancha of which nombre no quiero remembrearme, vivía, not so long ago, uno de esos gentlemen who always tienen una lanza in the rack, una buckler antigua, a skinny caballo y un grayhound para el chase. A cazuela with más beef than mutón, carne choppeada para la dinner, un omelet pa' los Sábados, lentil pa' los Viernes, y algún pigeon como delicacy especial pa' los Domingos, consumían tres cuarers de su income.

Dialogi (Wikipedia):

Ábrela tú.

¿Por qué yo? Tú tienes las keys. Yo te las entregué. Además, I left mine adentro.

¿Por qué las dejaste adentro?

Porque I knew you had yours.

¿Por qué dependes de mí?

Just open it, and make it fast.

You open it.

Why me? You've got the keys. I gave them to you. Besides, I left mine inside.

Why did you leave them inside?

Because I knew you had yours.

Why do you always depend on me?

Just open it, and make it fast.

"Yo no estoy de acuerdo con eso. But, anyhow, I think I will try again to get it."

"I have lived in Miami for a long time, pero soy cubano."

"I disagree with that. But, anyhow, I think I will try again to get it."

"I have lived in Miami for a long time, but I am Cuban."

Mešanje kodov (*code mixing*): polnopomenske besede enega jezika se vložijo v slovnično zgradbo drugega.

2. Jeziki skupniki

Včasih imamo naslednje razmere:

1. Različki v stiku so sorodni jeziki ali medsebojno razumljiva narečja istega jezika;
2. Vsi enako ugledni;
3. Ni na voljo drugega jezika, ki bi lahko bil jezik povezovalnik.

Jezik skupnik, kojné, tj. razpodročeni področni jezik ali narečje, ki zaradi razpodročenja postane sredstvo nadpodročnega sporočanja v takem prostoru.

Primer: *bantujski jeziki, svahilščina, lingalščina; tonemsko in jakostno naglaševanje*

3. Primični razvoj (konvergenca)

Postopno naraščanje podobnosti med udeleženimi jeziki ne samo v besedišču, temveč tudi v zgradbi v večjezičnih skupnostih; jeziki približno enake uglednosti in moči.

Primer: češčina in nemščina

3.1. Jezikovna zveza (sprachbund) – balkanski primer

Trajni večjezičnostni stik; nastanek skupine jezikov, ki se po zgradbi povsem ločijo od okoliških jezikov in /ali izvorno sorodnih jezikov.

Jeziki Balkana:

1. bolgarščina, makedonščina, srbščina (južnoslovanski)
2. romunščina (romanski)
3. albanščina (samostojna veja IE)
4. moderna grščina (samostojna veja IE)

Skupne lastnosti:

1. zapostavljeni določni člen
2. glavni števniki 11-19 'eden na deset'
3. namesto nedoločniških polstavkov odvisni ali priredni stavki
4. pomožnik prihodnjika je pomožnik želelnika 'hoteti, želeti'

4. Govor tujcev, pidžinski jeziki, trgovski žargoni, kreolski jeziki

4. 1. Pidžini

Zaradi kolonizacije iz Evrope je v tretjem svetu nastal kup jezikovnih različkov, ki jim pravimo pidžini.

- a. zmes staroselskih jezikov in dominantnega jezika;
- b. zgradba jezika postane bolj preprosta; – odprava pregibanja, premen, večjih skladenjskih potekov, besedišče 1000-2000 enot;

Nepidžinski jeziki:

- kitajščina
- angleščina

Primer: havajska pidžinska angleščina

An example of early Hawai'i Pidgin English (HPE) spoken in Honolulu in the late 19th century:

What for Miss Willis laugh all time? Before Fraulein cry all time.
 "Why does Miss Willis often laugh? Fraulein used to always cry."

(cited by Jeff Siegel in *The Emergence of Pidgin and Creole*. Oxford University Press, 2008)

Nastanek pidžinov:

- domneva, da se domačini niso pravilno naučili evropskih jezikov;
- domačini so genetsko manj vredni od evropskih kolonizatorjev in se ne morejo naučiti teh jezikov;
- pidžini nastanejo pri vsakem nepopolnem učenju tujega jezika;
- (skoraj) vsi pidžini izhajajo iz portugalskega prapidžina, ostali naj bi zamenjali besedišče:
  - a. večina neportugalskih pidžinov vsebuje nekaj besed portugalskega izvora
  - b. nekateri jeziki imajo 27% slovarskih enot portugalskih, ostalo so zamenjali večinoma z angleščino

Ugovori:

- a. nastanek prapidžina?;
  - b. omahovanje nekaterih pidžinov glede oblik;
  - c. pidžini ob rusko-kitajski meji;
  - d. zamenjavanje besed bi lahko pojasnili tudi z zamenjavo gospodarja;
  - e. portugalske prvine prevzete od Portugalcev med kolonizatorji in med trgovci s sužnji.
- govorjenje s tujcem (najbolj verjetna domneva za nastanek pidžinov, a-c):
    - a. raba preprostih besed, skromno besedišče
    - b. opuščanje pregibal, funkcijskih besed, vezi
    - c. raba podvojitve in zlaganja za večanje besedišča in zgradbe

- d. glasno in dopovedujoče govorjenje
- e. nasekana stavčna intonacija (vsaka beseda kakor stavek)
- f. obilna raba kretenj

Primer iz sedanjosti: zdomska nemščina

4.2. Trgovski žargoni

Jeziki podobni pidžinom nastanejo včasih tudi v razmerah družbene enakosti.

činuški žargon: lovci na živali z dragocenim krznom in trgovci na SZ ZDA in sosednih predelih Kanade.

russennorsk – ruska norveščina, S Norveške: ruski trgovci in norveški ribiči

sabir – nekdanja lingua franca Sredozemlja, trgovski žargon, besedišče iz različnih virov

4. 3. Kreolski jeziki

Kreolizacija: pidžini se razvijejo v jezike za splošnejše sporočanje in v materinščino.

Večje besedišče in bolj kompleksna slovnična izražanje zapletenih misli (npr. gnezdenje, trpnik).

Nekateri jezikoslovci: kreolizacija le z rojenimi govorci.

Dokazi, da ne rabimo rojenih govorcev: kreolizirani pidžinski jeziki v Papui Novi Gvineji (*Tok Pisin*), na otočjih Melaneziji, na Salomonovih otokih. Raba:

1. kot pomožni upravni jeziki kolonizatorjev;
2. kot jezik povezovalnik v sporočanju med domorodskimi krajevnimi skupnostmi;
3. kot jezik misijonarske dejavnosti.

Danes: Tok Pisin v parlamentarnih razpravah in sredstvih javnega obveščanja; rojenih govorcev pa ima malo.

Wikipedia:

Adjectives usually take the suffix -pela (sometimes pronounced -pla; from "fellow") when modifying nouns; an exception is liklik "little".[2] It is also found on numerals and determiners:

Tok Pisin: "wampela" → English: "one"

Tok Pisin: "tupela" → English: "two"

Tok Pisin: "dispela boi" → English: "this bloke".

There are only two proper prepositions: bilong (from "belong"), which means "of" or "for", and long (from "along"), which means everything else. Tok Pisin: "Mipela i go long blekmaket". → English: "We went to the black market". Tok Pisin: "Ki bilong yu" → English: "your key" Tok Pisin: "Ol bilong Godons". → English: "They are from Gordon's". (ibid. 640f). Some phrases are used as prepositions, such as long namel (bilong), "in the middle of".

The Lord's Prayer in Tok Pisin:

Papa bilong mipela

Yu stap long heven.

Nem bilong yu i mas i stap holi.

Kingdom bilong yu i mas i kam.

Strongim mipela long bihainim laik bilong yu long graun,

olsem ol i bihainim long heven.

Givim mipela kaikai inap long tude.

Pogivim rong bilong mipela,

olsem mipela i pogivim ol arapela i mekim rong long mipela.

Sambai long mipela long taim bilong traيم.

Na rausim olgeta samting nogut long mipela.

Kingdom na strong na glori, em i bilong yu tasol oltaim oltaim.

Tru.

The Lord's Prayer in English:

Our father,

who art in heaven,

hallowed be thy name.

Thy kingdom come,

thy will be done

on earth as it is in heaven.

Give us this day our daily bread,
and forgive us our trespasses
as we forgive those who trespass against us.
Lead us not into temptation,
but deliver us from evil,
for thine is the kingdom, the power, and the glory, now and forever.

Amen

<http://www.guardian.co.uk/uk/shortcuts/2012/nov/05/prince-charles-papua-new-guinea>

<http://www.radioaustralia.net.au/tokpisin/>

Končna točka v razvoju kreolskega jezika: razkreoljenje, npr. pogovorna črnska angleščina (Black Vernacular English); slovnica kreolskega jezika preide v slovničevopskega jezika, kreolski jezik ne obstaja več.